

ДЗЕРЖИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ СУД м. ХАРКОВА

ЄДРПОУ 02894036; проспект Перемоги, 52-В, м. Харків, 61202, тел. (057)336-82-70 e-mail
inbox@dg.hr.court.gov.ua

УЗАГАЛЬНЕННЯ

судової практики щодо порядку вирішення заявленого відводу та самовідводу у цивільних справах за 2024 рік

При проведенні аналізу судової практики використовувалися дані, які містяться в автоматизованій системі документообігу суду КП «Д-3».

Період проведення аналізу – 2024 рік.

У звітному періоді у Держинському районному суді м.Харкова перебувало на розгляді 54 заяви про відвід та самовідвід, з них задоволено 26 заяв про самовідвід та відмовлено у задоволенні 27 заяв про відвід судді, задоволено одну заяву про відвід присяжного.

Загальні підстави відводу (самовідводу) судді згідно чинного законодавства України

Відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: «Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним відповідно до закону».

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає засади організації судової влади, з якими тісно пов'язаний механізм відводу судді: судова влада здійснюється незалежними та безсторонніми судами – ст. 1; правосуддя в Україні здійснюється виключно судами – ст. 5; справи розглядаються згідно із встановленим порядком їх розподілу – ст. 8.

Частиною 1 статті 2 ЦПК України визначено, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантовано кожному право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Термін «суд, встановлений законом» стосується не тільки правових підстав самого існування суду, але й дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність, а також складу суду в кожній справі (рішення ЄСПЛ у справах «Сокурєнко і Стригун проти України», «Бускаріні та інші проти Сан-Марино»).

У Бангалорських принципах поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року № 2006/23, зазначено, що об'єктивність судді є необхідною умовою для належного виконання ним своїх обов'язків. Вона проявляється не тільки у змісті винесеного рішення, а й в усіх процесуальних діях, що супроводжують його прийняття.

Європейський Суд з прав людини у своїх рішеннях у справах «Мироненко і Мартенко проти України», «Білуха проти України», «Рудніченко проти України» вказав на те, що наявність безсторонності (неупередженості) суду має визначатися за допомогою суб'єктивного та об'єктивного критеріїв. За суб'єктивним критерієм оцінюється особисте переконання та поведінка конкретного судді, тобто чи виявляв суддя упередженість або безсторонність у цій справі. Відповідно до об'єктивного критерію визначається серед інших аспектів, чи забезпечував суд та його склад відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності.

Особиста безсторонність суду презумується, поки не надано доказів проти (рішення у справі Веттштайн проти Швейцарії).

Стаття 15 Кодексу суддівської етики зазначає, що неупереджений розгляд справ основним обов'язком судді. Суддя має право заявити самовідвід у випадках, передбачених процесуальним законодавством, у разі наявності упередженості щодо одного з учасників процесу, а також у випадку, якщо судді з його власних джерел стали відомі докази чи факти, які можуть вплинути на результат розгляду справи. Суддя не повинен зловживати правом на самовідвід. Суддя заявляє самовідвід від участі в розгляді справи у разі неможливості ухвалення ним об'єктивного рішення у справі.

Статтею 36 ЦПК України визначено, що суддя не може розглядати справу і підлягає відводу (самовідводу), якщо: 1) він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу; 2) він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу в цій чи іншій справі; 3) він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи; 4) було порушено порядок визначення судді для розгляду справи; 5) є інші обставини, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді.

Суддя підлягає відводу (самовідводу) також за наявності обставин, встановлених статтею 37 цього Кодексу.

До складу суду не можуть входити особи, які є членами сім'ї, родичами між собою чи родичами подружжя.

Незгода сторони з процесуальними рішеннями судді, рішення або окрема думка судді в інших справах, висловлена публічно думка судді щодо того чи іншого юридичного питання не може бути підставою для відводу.

Також, статтею 37 ЦПК України визначено, що суддя, який брав участь у вирішенні справи в суді першої інстанції, не може брати участі в розгляді цієї самої справи в судах апеляційної і касаційної інстанцій, а так само у новому розгляді справи судом першої інстанції після скасування рішення суду або ухвали про закриття провадження у справі. Суддя, який брав участь у врегулюванні спору у справі за участю судді, не може брати участі в розгляді цієї справи по суті або перегляді будь-якого ухваленого в ній судового рішення. Суддя, який брав участь у вирішенні справи в суді апеляційної інстанції, не може брати участі у розгляді цієї самої справи в судах касаційної або першої інстанції, а також у новому розгляді справи після скасування ухвали чи рішення суду апеляційної інстанції. Суддя, який брав участь у перегляді справи в суді касаційної інстанції, не може брати участі в розгляді цієї справи в суді першої чи апеляційної інстанції, а також у новому її розгляді після скасування ухвали чи рішення суду касаційної інстанції. Суддя, який брав участь у вирішенні справи, рішення в якій було в подальшому скасовано судом вищої інстанції, не може брати участі у розгляді заяви про перегляд за нововиявленими обставинами рішення суду у цій справі. Суддя, який брав участь у вирішенні справи в суді першої, апеляційної, касаційної інстанцій, не може брати участі у розгляді заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з виключними обставинами у цій справі.

Згідно ч.1,2 ст.39 ЦПК України з підстав, зазначених у статтях 36, 37 і 38 цього Кодексу, суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач зобов'язані заявити самовідвід. З підстав, зазначених у статтях 36, 37 і 38 цього Кодексу, судді, секретарю судового засідання, експерту, спеціалісту, перекладачу може бути заявлено відвід учасниками справи.

Головною метою відводу є гарантування безсторонності суду, зокрема, щоб запобігти упередженості судді (суддів) під час розгляду справи, а мета самовідводу - запобігання будь-яким сумнівам щодо безсторонності судді. Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) зазначає, що «у кожній окремій справі слід вирішувати, чи мають стосунки, що розглядаються, таку природу й такий ступінь, що свідчать про небезсторонність суду».

Стосовно безсторонності суду, ос
Висновки
для відводу, ос
здійснення пра
висловлення по
Неможли

з огляду на
справу
протилежних
передбачених
з участю
факти, які

Стосовно відводу (як права сторони його ініціювати) вказано, що «особиста безсторонність суду презюмується, поки не надано доказів протилежного».

Висновки або позиції суддів, висловлені у судових рішеннях, не можуть бути підставою для відводу, оскільки тлумачення закону у поєднанні з обставинами справи є підґрунтям здійснення правосуддя і у протилежному випадку судді позбавляються можливості на висловлення позиції при розгляді інших подібних справ у подальшому.

Неможливість для учасника справи заявити відвід з підстав незгоди з рішенням судді чи висловленою публічно думкою судді щодо того чи іншого юридичного питання обґрунтовується необхідністю дотримання одного з найважливіших принципів судочинства - *peto iudex in causa sua* (ніхто не може бути суддею у власній справі), який виключає для учасника процесу можливість обирати суддю на власний розсуд, зокрема, шляхом заявлення відводів тим суддям, відома правова позиція яких позивача не влаштовує.

Аналіз судової практики, підстави та причини прийняття рішень про відмову у задоволенні заяв про відвід судді.

Частинами 1-3 статті 40 ЦПК України визначено, що питання про відвід (самовідвід) судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі. Питання про відвід судді вирішує суд, який розглядає справу. Суд задовольняє відвід, якщо доходить висновку про його обґрунтованість. Якщо суд доходить висновку про необґрунтованість заявленого відводу і заява про такий відвід надійшла до суду за три робочі дні (або раніше) до наступного засідання, вирішення питання про відвід здійснюється суддею, який не входить до складу суду, що розглядає справу, і визначається у порядку, встановленому частиною першою статті 33 цього Кодексу. Такому судді не може бути заявлений відвід.

Так, Держинським районним судом постановлено 18 ухвал, якими визнано необґрунтованим заявлений учасником справи відвід та передано заяву до канцелярії суду для вирішення питання про відвід на розгляд іншому судді, який не входить до складу суду, що розглядає справу.

В подальшому, Держинським районним судом м.Харкова в порядку ч.7 ст.40 ЦПК України постановлено 17 ухвал, якими відмовлено у задоволенні заяви про відвід судді та повернуто справу головууючому.

У справі № 638/1527/19 представник відповідача ОСОБА_1 - адвокат Кулабухова О.В. заявив головууючому судді відвід з мотивів того, що ще до розгляду і вирішення заявленого клопотання представника відповідача, суд відмовив у задоволенні клопотання, якого він не заявляв (а лише висловив думку) і висловив своє категоричне судження відносно обставин наявності спору про право між сторонами, тобто ще до розгляду самого клопотання про закриття провадження у зв'язку з відсутністю предмету спору, до витребування і прослуховування технічного носія. Зазначене висловлювання суддею категоричне судження про нібито існування спору про право унеможливило об'єктивний і неупереджений подальший судовий розгляд, зокрема розгляд заявленого клопотання про закриття провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмету спору.

Ухвалою суду від 29.02.2024 встановлено, що обставини викладені адвокатом Кулабуховим О.В. у заяві від 29 лютого 2024 року не є підставами для відводу, а є фактичним незадоволенням заявника професійною діяльністю судді. Будь-яких доказів упередженості судді заявником не надано, а відтак визнано заявлений представником відповідача ОСОБА_1 - адвокатом Кулабуховим О.В. відвід головууючого судді по цивільній справі за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про усунення перешкод у користування житлом шляхом вселення, визначення порядку користування квартирою - необґрунтованим. Передано заяву представника відповідача ОСОБА_1 - адвоката Кулабухова Олексія Володимировича про відвід головууючого судді по цивільній справі за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про усунення перешкод у користування житлом шляхом вселення, визначення порядку користування квартирою до канцелярії суду для вирішення питання про відвід на розгляд іншому судді, який не входить до складу суду, що розглядає справу, і має бути визначений у порядку, встановленому частиною першою статті 33 Цивільного процесуального кодексу України.

Ухвалою суду від 05.03.2024 заяву про відвід судді Рибальченко Л.М. при розгляді цивільної справи за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про усунення перешкод у користуванні

житлом шляхом вселення, визначення порядку користування квартирою залишені задоволення та передано вказану справу для подальшого розгляду суддею Рибальченко Л.М. є, власне, оскільки обставини, викладені у заяві про відвід судді Рибальченко Л.М. є, власне, процесуальними роздумами заявника. Доводи щодо зацікавленості судді в результатах розгляду справи, а також можливої упередженості чи необ'єктивності не знайшли свого підтвердження при вивченні матеріалів справи.

У справі № 638/7752/24 ОСОБА_1 через канцелярію суду подано заяву про відвід судді Шишкіна О.В. із зазначенням того, що суддя Шишкін О.В. не може в подальшому приймати участь по справі, так як на думку позивача, суддя прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи та є інші обставини, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді.

Ухвалою суду від 08.07.2024 визнано заяву ОСОБА_4 про відвід судді по цивільній справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про зобов'язання вчинити певні дії – необгрунтованою та передано заяву про відвід для вирішення в порядку ч. 1 ст. 33 ЦПК України.

Ухвалою суду від 19.07.2024 встановлено, що заявником не доведені обставини, що викликають сумніви в неупередженості або об'єктивності судді. Крім того, відповідно до ч.4 ст.36 ЦПК України незгода сторони з процесуальними рішеннями судді не може бути підставою для відводу. Враховуючи вищевикладене, суд дійшов висновку про необгрунтованість заявленого відводу, а тому в задоволенні заяви про відвід головуєчого у справі відмовив.

Статтею 40 ЦПК України визначено, що якщо заява про відвід судді надійшла до суду пізніше ніж за три робочі дні до наступного засідання, така заява не підлягає передачі на розгляд іншому судді, а питання про відвід судді вирішується судом, що розглядає справу.

Так, у справі № 638/643/23 до суду від ОСОБА_1 надійшла заява про відвід судді. В обгрунтування заяви зазначає, що ухвалене заочне рішення суду від 28 серпня 2023 року істотно порушило його процесуальні права. Суддею ухвалено рішення без всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи, без належної оцінки доказів, без врахування інтересів та прав відповідача в судовому розгляді.

Ухвалою суду від 30.04.2024 відмовлено у задоволенні заяви про відвід судді, оскільки обставини викладені ОСОБА_1 не є підставами для відводу, а є фактичною незгодою з прийнятим суддею 28 серпня 2023 року заочним рішенням. Будь-яких доказів які б слугували підставою для відводу судді заявником не надано.

У справі №638/16516/24 представником ОСОБА_3 - адвокатом Дородних С.В. подано до суду заяву про відвід судді Держинського районного суду м. Харкова Щепіхіної В.В. від розгляду клопотання про скасування заходів забезпечення позову. Адвокат Дородних С. В. у своїй заяві зазначає, що суд під час розгляду заяви ОСОБА_2 про забезпечення позову мав прийняти рішення про залишення відповідної заяви без розгляду або повернути її заявнику, оскільки були наявні підстави визнати дії ОСОБА_2 зловживанням процесуальними правами. ОСОБА_1 зазначив, що судді Держинського районного суду м. Харкова подібні заяви ОСОБА_2 залишили без розгляду. Ухвала суду від 06.09.2024 про забезпечення позову прийнята з порушеннями норм матеріального та процесуального права. Крім того, суддею Щепіхіною В. В. порушені імперативні приписи ЦПК України щодо строків розгляду клопотання про скасування заходів забезпечення позову та проігноровані приписи статті 158 ЦПК України, яка не передбачає, що клопотання про скасування заходів забезпечення позову розглядається в судовому засіданні з обов'язковим повідомленням сторін. ОСОБА_1 вважає, що в діях судді вбачаються ознаки дисциплінарного проступку, зокрема, порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. Таким чином, наявність зазначених вище обставин викликає сумнів в неупередженості та об'єктивності судді Щепіхіної В.В. під час розгляду клопотання представника ОСОБА_3 - адвоката Дородних Сергія Володимировича.

Ухвалою суду від 21.10.2024 відмовлено у задоволенні заявленого відводу, оскільки у своїй заяві про відвід адвокат Дородних С. В. не навів обставин, які могли б викликати обгрунтовані сумніви в неупередженості судді. Доводи заявника про наявність підстав для відводу судді фактично зводяться до незгоди останнього з процесуальним рішенням судді та

М. є, власне, у ватах розгляду підтвердження залишеного процесуальними діями під час розгляду клопотання. Вказані обставини не можуть бути оцінені як підстави для задоволення заяви про відвід. Інших обставин, передбачених приписами ст.ст.36, 37 ЦПК України, заявником не наведено.

Таким чином, поширеними підставами для заявлення відводів судді є незгода з процесуальними діями судді або з рішеннями у справах. У таких випадках учасники судового розгляду заявляли про свої сумніви у законності прийнятих суддею рішень, що могло призвести до порушення принципу рівності сторін під час здійснення цивільного судочинства.

Зокрема, вищевказане відображено в ухвалах по справах № 638/21368/24, №638/16901/23, № 638/1555/21, № 638/13599/18, № 753/11192/22, № 638/2904/23, №638/18682/23, № 638/10435/14-ц, № 638/3198/24, № 638/10938/24, № 638/19206/24, №638/21296/24.

Також, наявні випадки задоволення заявленого відводу, а саме у справі №638/22049/24 24 грудня 2024 року представник заявника адвокат Пекаренін А.А. подав до суду заяву про відвід присяжного Донського А.М., з підстав наявності сумнівів щодо об'єктивності та неупередженості присяжного, зважаючи на демонстрацію останнім упередженої поведінки, що суперечить вимогам юридичної етики, в контексті положень статті 34 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», зокрема: відкритої демонстрації присяжним недовіри до наданих доказів, позапроцесуальне висловлення коментарів щодо розгляду справи по суті, які ґрунтуються на припущеннях щодо мотивації заявника.

В ухвалі суду від 24.12.2024 зазначено, що присяжний Донський А.М. не заперечував факт позапроцесуального спілкування (не в судовому засіданні) із представником заявника, зазначивши, що вказаним висловив свою особисту думку з приводу заяви, вказані коментарі мали рекомендаційний характер. Згідно зі ст.66 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» увільнення від виконання обов'язків присяжного внаслідок відводу (самовідводу) у конкретній справі здійснюється в порядку, встановленому процесуальним законом або за поданням головуєчого судді. Суд дійшов до висновку, що заява про відвід є обґрунтованою, оскільки присяжний Донський А.М. допустив позапроцесуальне спілкування із заявником, надав коментарі з приводу розгляду заяви по суті, надавав рекомендації з приводу подальшого розгляду справи (заяви), що свідчить про його упередженість, або необ'єктивність, що є підставами для відводу, визначеними ст. 36 ЦПК України. Наслідком відводу присяжного є здійснення повторного попереднього відбору присяжного серед присяжних для визначення одного для участі у розгляді справи у порядку, визначеному ч. 2 ст. 67 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Дослідивши матеріали заяви враховуючи, недовіру заявника до присяжного Донського А.М., суд дійшов до висновку, про обґрунтованість заяви та відвів присяжного Донського А.М. від розгляду заяви представника ОСОБА_1 адвоката Пекареніна Андрія Анатолійовича про визнання фізичної особи ОСОБА_2 недієздатною та встановлення опіки, за участі представника заінтересованої особи адвоката Дмитрієвої Ліни Михайлівни, заінтересовані особи: ОСОБА_2, Рада опіки та піклування при виконавчому комітеті Печенізької селищної військової адміністрації Чугуївського району Харківської області.

В усіх інших випадках заявлені учасниками справи відводи визнано необґрунтованими та відмовлено у їх задоволенні.

У звітному періоді Дзержинським районним судом м.Харкова постановлено 26 ухвал про задоволення самовідводу судді.

Так, у справі № 638/17377/17 суддя Хайкін В.М. ухвалою від 14.03.2024 у задоволенні заяви ОСОБА_1 про відвід головуєчого судді Хайкіна В. М. від розгляду цивільної справи за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3, ОСОБА_2 про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок zalиття квартири - відмовив. Самовідвід судді Хайкіна Вадима Михайловича у цивільній справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3, ОСОБА_2 про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок zalиття квартири - задовольнив. Цивільну справу №638/17377/17 за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3, ОСОБА_2 про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок zalиття квартири - передав до канцелярії суду для визначення іншого складу суду у порядку, встановленому частиною 3 статті 14 ЦПК України. В обґрунтування задоволення заяви про самовідвід зазначив, що позивачем ОСОБА_1 неодноразово заявлявся відвід головуєчому судді Хайкіну

В.М. Викладені ОСОБА_1 у відводі підстави для відводу головуючого судді Хайкіна свідчать про те, що вона не згодна з діями головуючого судді під час розгляду цивільної справи за її позовом. Викладені обставини не містять посилань на наявність об'єктивного суб'єктивного критеріїв, що свідчили б про неупередженість судді Хайкіна В. М. або його необ'єктивність при розгляді справи. Особисте ставлення заявника щодо дій судді при розгляді цивільної справи не може бути вирішальним при вирішенні питання про наявність підстав для задоволення відводу. Зважаючи на викладене, підстав, передбачених статті 36 ЦПК України, для задоволення заявленого відводу судді Хайкіна В.М. суд не знайшов. Проте, відповідно до статті 39 ЦПК України, суддя вирішив за необхідне задовольнити заяву про самовідвід. Пункт 5 частини 1 статті 36 ЦПК України передбачає, як підставу для відводу існування інших обставин, що викликають сумнів у неупередженості або об'єктивності судді. Зазначений у пункті 5 частини 1 статті 36 ЦПК України перелік не є вичерпним. Виходячи з етичних та моральних засад, беручи до уваги, що з метою уникнення у сторін будь-яких сумнівів в об'єктивності та неупередженості судді при розгляді даної справи, запобігання у подальшому нарікань на необ'єктивність та упередженість головуючого, а також звинувачень у заінтересованості у результаті розгляду справи, з метою запобігання конфліктних ситуацій, які ставлять під сумнів неупередженість судді у розгляді даної справи та для прискорення подальшого розгляду справи по суті, вважав за можливе задовольнити заяву судді Хайкіна В.М. про самовідвід.

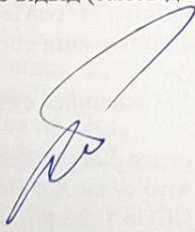
Суддею Заварза Т.В. постановлено у 2024 році 25 ухвал про заявлення самовідводу у справі, зокрема у справах №638/12985/24, 638/12983/24, 638/12987/24, 638/12998/24, 638/13186/24, 638/13668/24, 638/13688/24, 638/13676/24, 638/9347/24, 638/15152/24, 638/15156/24, 638/16482/24, 638/16472/24, 638/1655/24, 638/16471/24, 638/16434/24, 638/16429/24, 638/16598/24, 638/18767/24, 638/18745/24, 638/18810/24, 638/18761/24, 638/18748/24, 638/19738/24, 638/20526/24.

У вказаних справах суддею Заварзою Т.В. зазначено, що вона до призначення на посаду судді працювала у Приватному акціонерному товаристві «Харківенергозбут». У наказному провадженні суддя позбавлений можливості попередити сторони про ситуацію, що може викликати підозру чи створити вигляд упередженості судді. У зв'язку з цим, для уникнення будь-яких сумнівів в неупередженості або об'єктивності судді, керуючись п. 5 ч. 1 ст. 36, ст. 40, ст. 41 Цивільного процесуального кодексу України, суддя заявляла самовідвід по справам за заявою Приватного акціонерного товариства «Харківенергозбут» про видачу судового наказу та передавала справи на підставі ст. 41 Цивільного процесуального кодексу України для визначення іншого судді для розгляду справи у порядку, встановленому статтею 33 цього Кодексу.

Ухвали про відмову у задоволенні самовідводу судом не постановлялися.

З досліджених матеріалів справ можна зробити висновки, що суттєвих проблемних питань, пов'язаних із розглядом заяв про відвід (самовідвід) у суддів Дзержинського районного суду м.Харкова не виникало.

Заступник голови суду

Євген НЕВЕНІЦІН